

ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Տ Ն ի տ և ս ա կ ա ն և շ Բ ն ա կ ա ն

Գ Ի Տ Ե Լ Ե Ա Յ

ԺԲ. ՏԱՐԻ. ԹԻԻ 10.

1854

ՄԱՅԻՍԻ 15.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տղոց ընտրելու միակերպ :

Ծնողական դաստիարակութե մէջ որչափ որ դժուարին, բայց ամէն կողմանէ խիստ կարեւոր ու սրբազան պարտք մըն է ծնողաց՝ իրենց որդւոց ընտրելու վիճակին խելքով առաջնորդ ու գործակից ըլլալ, բայց միշտ ջանալով տղոց բերմանը և ախորժակին հետեւելու, քան թէ տղաքը իրենց կամացը խոնարհեցնել. պարզ և ամենայայտնի են այս բանիս բնականութիւնն ու օգտակարութիւնը, և հակառակին ալ միասակարութիւնը։ Տղոց ընտրելու վիճակը ըսելով՝ կ'իմանանք նախ տղու մը և

կեղեցական կամ աշխարհական կենաց ետեւէն իյնալը, կամ այս ու այն տեսակ արհեստի փափաք ունենալը, և կամ աշխարհք մտնելու ու չմտնելու զանազան հանգամանքները։ Տեսնուած են շատ անգամ այնպիսի ծնողք, որ տղաքնին ինչուան գերեզման դրած են, իրենց կամացը դէմ չուզած վիճակներնուն բռնադատելով. անոր համար երբ որ տղու մը փափաքն ու խնդիրքը օրինաւոր է, պէտք է որ ծնողքը չէ թէ միայն զիջանին անոր փափաքին, այլ նաեւ գործակից ըլլան լաւ ու օգտակար ընե-

լու այս իր փափաքը: Բայ ըսածներնուս կերպով մը կրնայ հաստատութիւն ըլլալ նաև Վրիստոսի Տեառն մերոյ ցուցրցած ներողամիտ թողութեանը աւետարանական կատարելութեանց հետեւելու: Բնաւ մէկը չբռնադատեց որ իր ետեւէն գայ: և դարձեալ գովելով գովեց կրօնաւորական և կուսակրօն վիճակը, բայց ընտրութիւնը իւրաքանչիւր մարդուն ազատ յօժարութեանն ու ախորժակին թողուց: այսպէս ալ ծնողք ներողամիտ պէտք է որ ըլլան տղոց ախորժակին ու ընտրութեանը միտ դնելու, և զիրենք աւելորդ տեղը չանպիտանացընելու: Ասան զի կը տեսնենք շատ անգամ, որ տղու մը վիճակի կամ արհեստի մը սէր ունենալը գաղտնի կուտայ մը ու յարմարութենէ մը առաջ կու գայ, և այս պարագայիս մէջը զինքը իր կամացը դէմ եղածին բռնադատելը ուրիշ բանի չմանիր, բայց եթէ այս կամ այն բանին համար շինուած գործիքը իր վախճանին չծառայեցընելով ուրիշ բանի գործածել: ինչպէս ըսենք՝ գրիչ կտրելու զմեղինը փայտ տաշելու գործածել, դանակով մօրուք ածիլել, խոզանակով գետինն աւելել և աւելով զգեստին փոշին մաքրել, և այլն: որոնցմով ուզածդ չես կրնար ընել և վախճանազուրկ կ'ըլլայ աշխատանքդ: Բայ համառօտ ըսած խօսքերովս՝ բաւական բացատրած կը սեպենք մեր միտքը: և արդէն կ'ենթադրենք որ ծնողաց խղճին ալ առաջին հոգն ըլլալով այս բանս, իմաստասիրական խորհրդածութիւններէն աւելի՝ իրենց խղճին ազդեցութեանն ալ ուշ պիտի դնեն, միշտ այս սկզբունքով, որ իրենց ախորժը և արհեստի ու վիճակի մը վրայ ունեցած սէրերնին՝ իրենց տղոց մէջէն կրնար պահանջել իրաւամբ: որովհետեւ ախորժ և սէր ըսածնիս բնութեան այնպիսի անիմանալի խառնուածքէ մը առաջ կու գայ, որն որ կանոն կամ պատճառ չունի: միայն ծնողաց պարտքն է ճանչցընել տղոց իւրաքանչիւր վիճակին ինչ ըլլալը և ինչ հետեւանք ունենալը: Բայ բանս նաև

նիւթական բաներու մէջ ալ կը տեսնենք: օրինակի համար՝ մէկը այս կերակուրս կ'ախորժի, մինչդեռ ուրիշ մը և ոչ անոր անունը կ'ուզէ լսել: և մտացի մարդ մը բնաւ չկրնար պահանջել որ իր ախորժածէն ուրիշներն ալ ախորժին, ինչպէս որ ինքն ալ ուրիշներուն սիրածը չախորժիր: Բայ ընդհանուր դրութիւնը բաւական բացատրելէս վերջը՝ կը մնայ միայն քանի մը խօսք ալ ըսել՝ թէ ինչ կերպով տղոց ախորժակը պէտք է քննել, և այն ալ իրենց թարմ հասակէն սկսեալ, որ աւելի օգտակար ըլլայ: Ծնողք շատ անգամ այս բաներուս մէջ տղոց բերմունքը աւելի պէտք է դիտեն՝ քան թէ անոնց ըսածին միայն ուշ դնեն: որովհետեւ շատ անգամ տղաք քանի որ պզտիկ են, բան մը չեն կրնար որոշել, և ոչ ալ լաւ բացատրել իրենց ախորժը, ուր ընդհակառակն գործքով շատ անգամ առանց ուզելու ալ կ'իմացընեն, մանաւանդ երբոր իրենց դուրս ցատքեցընող առիթներ տրուի: Իսկ թէ այս ըսածնիս ինչ կերպով կրնայ ըլլալ, ասոր օրինակ մը կրնայ բերուիլ այս ետեւի դրած պատմութիւննիս, որ Արծաթի զուարճախօս իտալացի մատենագրէն առնուած է:

Բայ տարուանս առջի իրիկունը Զոնուար մտած օրերնիս քաղաքավարութեան պահանջածին համեմատ խել մը այցելութիւններ ընելէս վերջը, ամենէն ետքը տղոց տէր եղող իմ բարեկամներէս մէկուն տունը գացի՝ պարտքերէս վերջինը անոր հատուցանելու, որն որ Արտուծով ճոխացեր էր մանչ ու աղջիկ զաւկըներով, որոնք ձիթենույ ձիւղերու պէս իրեն սեղանը կը պսակէին: գտայ հոն պարոնն ու խաթունը կրակին քով նստած, չորս կողմերնին ալ տղաքնին շարուած: Տղաքները տարեգլխի կաղանդէքը առած ըլլալով՝ չափէ դուրս ամենքն ալ ուրախ ու զուարթ էին: անոր համար ձայներնին անանկ անսովոր ուժ մը առեր էր և ծնկուրնին անանկ զօրութիւն մը՝ որ զամենքը կը խցընէին իրենց շատխօ:

սուլթեամբն ու ցատքուտելովը : Իրաւոր երբոր ես ներս մտայ, ծնողքնին մէկէն հրամայեցին որ լռեն ու հանդարտ կենան, և ընդհանրապէս քիչ մը ատեն այնպէս ըրին : Իայց ատեն ատեն երբեմն մէկը մէկ պզտի ծիծաղ մը կը փախցընէր, երբեմն ուրիշը պզտիկ մը կը ցատքէր, ուրիշ մըն ալ կը պոռար՝ հանդարտ կեցէք. ուրիշ մ'ալ՝ Լյս տեղէս չեմ շարժիր : Երջապէս կամաց կամաց ամէնը մէկ գալով՝ պարը ամբողջացուցին, ու այնչափ եղաւ որ հայրերնին ստիպուեցաւ զամենքն ալ կեցած խցերնէս դուրս հանել. ուստի անոնք ալ գնացին ուրիշ տեղ մը խենդենալու, և մնացինք մենք իրեքնիս կրակին քով. մտածութիւն մը ուրիշ մտածութիւն ծնանելով՝ և ահա սկսանք դաստիարակութեան վրայ խօսիլ. հայրն ու մայրը, որոնք զիս փիլիսոփայի տեղ դրեր էին, ուղեցին որ ըսեմ իրենց թէ ինչպէս պէտք էին կրթել տղաքնին : Դանց իմանալու կամաց կամաց ծանր խօսակցութեան մը մէջ ընկղմեցայ, և սկսայ նախ և առաջ ըսել թէ ամէն տղաքը պէտք է նոյն կերպով դաստիարակել, և թէ պէտք է քննել նախ իրենց բերմունքը, և վերջը ձեռքի տակ վարժեցընել զիրենք այն կենաց, որ սրտերնուն ու մտքերնուն աւելի լաւ կը յարմարի. « Իայց ինչ պէտք է ընել, ըսաւ մայրը, թէ որ ամէն վայրկեան փոխուին և պարագաներուն համեմատ մէյ մը մէկ կերպով՝ մէյ մըն ալ մէկալ կերպով մտածեն » : « Իայց դու մի քններ զիրենք, ըսի ես, բանի որ այս կամ այն կրթին մէջ են. վասն զի ուղածներնուն համեմատ կերպ կերպ վարպետութիւններ կ'ընեն, որպէս զի փափաքածնին ձեռք ձգեն, և այն որ կ'ատեն՝ անկէ ալ կը փախչին. բայց քննութիւններդ ըրէ երբոր հանդարտ կը տեսնես զիրենք ու երբոր կաւ կած մը չունենան. մանաւանդ աւելի աղէկ ըսելով՝ պէտք է որ դուք ձեզմէ այնպիսի կիրք մը գրգռէք, որուն ինչ աստիճանի բան ըլլալը իրենք ալ չիմանան, ու այն ատենը զիրենք կը յայտնեն իրենք իրենց » : « Իսածներէդ բան

մը չհասկըցայ », ըսաւ հայրը. երբոր ես տագնապած կը մտածէի թէ ինչ կերպով իրենց կրնամ հասկըցընել իմ միտքս, և ահա յանկարծ փողոցէն լըսուեցաւ մոգական լապտերի մը նուագարանին ազդարար ձայնը. « Իսիկայ ինծմէ շատ աւելի աղէկ կրնայ բացատրել իմ միտքս ձեզի, ըսի ես. լաւ կ'ըլլայ որ կանչէիք հոս, ու մէջի պատկերները ցուցընել տաք տղոց » : Եւ յանուեցաւ. տղոց ուրախութեան ձայնը մըրկայոյզ ծովու գոռում գոչման նման եղաւ. այնչափ որ գրեթէ ես իսկ զղջացած՝ սկըսայ ըսել ինքիրենս. « Իս ինչ ձիւն գլուխս եկաւ : Դոգական լապտերը բերողը պատրաստեց իր սնտուկը, բոլոր ճրագները դուրս հանել տուաւ, միայն լապտերին ճրագը կը վառէր՝ որն որ պատին վրայ աղօտ լոյս մը կ'ընէր, տղաքն ալ լռեցին » : « Եւ ուշ դրէք, ըսի ես ծնողացը, թէ ինչ ձեւ կ'ընեն ու ինչ բան կ'ըսեն տղաքը պատին վրայ նկարուած ամէն մէկ ձեւին ու կերպարանքին », և ահա այս խօսքիս սկսաւ տեսարանը. ահա հաւասիկ քեզի արեւը, լուսինը, աստղերը, Երայ տապանը, կենդանիները, և արկղիկին ուրիշ տեսնալու բաները. բայց բնաւ մէկը բառ մը չխօսեցաւ. խել մը պատմական տեսարաններ ելան դուրս, բայց և ոչ մէկը ձայն հանեց. ասոնցմէ ետքը ելան պզտիկ հովիւ մը և հովուուհի մը, որոնք կը նուագէին ու կը պարէին ու ձեռք ձեռքի տուած կը զուարճանային. տղաքներն ու աղջիկները ուրախութիւններն սկսան կանչուրուտել, ու աղջիկները կ'ըսէին. « Ի՛հ, աս ինչ գեղեցիկ բան է », « Ի՛հա տեսէք բնութիւննին ինչ բանի կը հաճի », ըսի ես երկուքին ահանջէն վար : « Ի՛նչ մը աւտենէն ետքը ելան անդիէն խել մը ձիաւոր զինուորներ, որոնք առաջ կ'երթային ու պատերազմ կ'ընէին. աս բանիս տըղոցմէ մէկը իր նստած տեղէն ելաւ խնամով մը գնաց և ձեռքով պատին կը դպչէր ու կը ցուցընէր որ ինքը կ'ախորժէր անկէ. հայրը նշանեց այս բանս : Եւ ատուարձալի բան եղաւ երբոր դուրս ելան այն պզտիկ մարդիկները, որոնց

Համար մոգական լապտերին ցուցնողը յեղափոխած աշխարհք կ'ըսէր. ասոնց մէջ կար էրիկ մարդ մը որ կը մանէր և կնիկ մը որ սրիկայի զլխարկով ուսը տորձանակ մը զարկած էր. այս բանիս տանտիկինը հոգւով ու մարմնով սկսաւ խնտալ, ուրով իր հաճութիւնը ցըցուց: Փիլիսոփայ մը որ կը կարգար՝ տղոցմէ մէկուն սիրտը յափշտակեց. թղուկներու պարահանդէս մը բոլոր աղջկանց բերանաբաց ախորժին պատճառ եղաւ, և մասնաւորապէս աղջիկներէն մէկը կ'ուզէր որ շատ անգամ տեսնուի այն աղջիկը, որ ստէպ ստէպ դիմակը կը դնէր ու կը վերցնէր: Ա՛յ երջասպէս տեսարանը լմնցաւ, և եղած խորհրդածութեանց միջոցը խիստ շատ ծիծաղեցան. ես իրենցմէ բաժնուեցայ՝ աւելի հաստատուելով իմ կարծեացս վրայ, թէ ամենէն տղայական զբօսանքներն ալ օգտակար կրնան ըլլալ տղոց՝ թէ որ խելքով առաջնորդուին:

Պ. Ն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պեղին:

Թիւ որ գեղեցիկ դիրք մը, կամ չորս դին պատած բլրոց կենդանի կանաչութիւնը և կամ շրջակայ վայրաց նկարակերտ փափուկ կերպ կերպ տեսարանները միայն որ և իցէ մէկ քաղքի մը անունն ու յարգը կը մեծցնեն, որչափ ևս առաւել մեծայարգ և ցանկալի պիտի ըլլայ այնպիսի քաղաք մը, որ ուսումնական, կամ գրագիտական և կամ արուեստական ճոխութիւններով և այլ գեղեցիկ ձիրքերով զարդարուած հոգակաւոր է: Այս այնչափ ալ աւելի այսպիսի քաղաքը կը շարժէ լսողին հետաքրքրութիւնը տեսնելու կամ գոնէ տեղեկութիւն մը առնելու անոր վրայօք: Պեղին, Բրուսիոյ Թագաւո-

րութեան մայրաքաղաքը, այսպիսի քաղաքներէն մէկն ըլլալով՝ վրան համառօտ տեղեկութիւն մը կ'ուզենք տալ մեր բանասէր ընթերցողաց:

Պեղինի սկզբնաւորութիւնը անբնորոշ է. Սալդ-Պրին 1163 թուակա նին հիմնուած է կ'ըսէ. իսկ այլք ալ կը կարծեն թէ Լաբերտ Բ Պրանտէպուրկայ մարկրաւը հիմնած ըլլայ՝ 1206 թուականէն ինչուան 1220^{ին} միջոցները, ինչպէս նաև իրեն հետ միացած Վէօն քաղաքն ալ. այսչափը միայն յայտնի գիտենք որ սրբոյն Երկողայոսի եկեղեցին կանգնուած է 1223^{ին}, թէ պէտ և ասոր համար ալ Սալդ-Պրին կ'ըսէ թէ 1200^{ին} առաջ շինուած է: Ա՛յ վերայ այս ամենայնի Պեղին Փրեդերիկոս Վուլիելմոս մեծ կայսրնորին ժամանակը սկսաւ առաջ երթալ ու անուանի ըլլալ, որն որ շատ աշխատեցաւ վրան. նմանապէս Սեօն Փրեդերիկոս ալ ամէն հոգ տարաւ վրան ու շատ քանձ գործածեց զանիկայ գեղեցկացրնելու համար: Այրի ու անգամ օտարներէ գրաւեցաւ Պեղին. մէյ մը 1760^{ին} Լստրիացւոցմէ ու Սուսներէն, և երկրորդ անգամ 1806^{ին} Վաղղիացւոցմէ Լէնայի պատերազմէն ետքը. այս երկու դէպքերէն ի զատ Պեղինի տարեգիրքը նշանաւոր բան մը չէն ցուցնէր:

Սայրաքաղաքիս ժողովուրդը աւետարանական նորադանդ է. իսկ բնակչաց թուոյն օր օրուան վրայ բրած առաւելութեան փոփոխութիւնը շատ զարմանալի է, և յայտնի ապացոյց մը կը սեպենք իր քաղաքական յառաջադիմութեանը: 1661 թուականին բնակիչքն էին 6,500. վրան ատեն անցնելով՝ 1788^{ին} 100,000^ն հասեր էր բնակչաց թիւը պահակապան զօրքն ալ մէկ տեղ առնելով. 1804^{ին} 113,000 եղան՝ նմանապէս զօրքն ալ մէկտեղ. 1820 տարւոյն եղան 192,600 բնակիչք. 1826^{ին} 220,000 բնակիչք. 1828^{ին} 236,800 բնակիչք. 1832^{ին} 258,000 բնակիչք. 1833 տարւոյն 288,000 բնակիչք. իսկ հիմա բնակչաց թիւն է 450,000: